

Crowdsourcing i desinformació: cara i creu de les xarxes socials durant la pandèmia

VICENT PARTAL¹

Director de *VilaWeb*

La pandèmia ha canviat el planeta gairebé en tots els camps imaginables, si no en tots. Ha tingut un impacte demolidor sobre la societat global i, com no podia ser altrament, el seu impacte ha arribat també a la comunicació i els mitjans.

Cal advertir, però, que en aquest terreny la crisi del coronavirus ha arribat enmig d'un moment de grans canvis que estan transformant completament la comunicació i redibuixant-la. La irrupció massiva d'internet la darrera dècada del segle xx ha alterat les relacions tradicionals entre els mitjans i els lectors. I la consolidació de les xarxes socials, ja entrat el present segle, ha amenaçat com mai abans el paper que els mitjans jugaven en la societat i el rol de la classe política, a conseqüència de la pèrdua del control institucional sobre els fluxos informatius.

Les xarxes socials signifiquen, en aquest sentit, un canvi més profund i tot del que va significar el web, perquè permeten que cada persona, per a bé i per a mal, esdevinga un comunicador.

Com a reacció, interessada, darrerament s'està posant de moda una crítica exagerada a aquestes xarxes que mira de posar en relleu els aspectes menys beneficiosos que tenen per a la societat, en un poc dissimulat intent de tornar a un passat que ja no existeix. Aquestes crítiques, però, amaguen sistemàticament l'altra cara de la qüestió, que és com les xarxes han aconseguit comunicar, de forma eficaç, ràpida i horitzontal, milions de persones arreu del món. O fins i tot com s'han convertit en indicadors capaços de mesurar la realitat mundial amb una precisió mai abans somiada. La crisi de la Covid ens ofereix un bon observatori per apreciar tots aquests aspectes contradictoris.

1. A/e: vicent@partal.cat.

1. PER A MAL: LA DESINFORMACIÓ EN L'ERA DE LES XARXES SOCIALS

La desinformació, la mentida, això que ara s'ha vingut a dir les *fake news*, no és de cap manera un fenomen nou. En la mesura que el concepte *news* és recent en termes històrics, és clar que no podem esperar entendre'l fora de la nostra època. Però això no vol dir que no puguem equiparar, de manera raonable, situacions històriques fins i tot molt pretèrites, amb l'ànim d'entendre que culturalment i socialment això que estem passant avui no és res sorprenent, inesperat, excepcional, sinó només l'adaptació de situacions conegudes i perfectament documentades en el passat.

Posem per cas la Grècia clàssica. Tucídides i Plató van viure immersos també en una crisi monumental, provocada per la desastrosa guerra del Peloponès, i ens van deixar queixes amargues, que avui es podrien interpretar en el sentit de criticar les *fake news* del moment. Tots dos coincideixen a destacar com la sistemàtica desinformació sobre els mateixos grecs i les seues capacitats militars, provocada pels poemes d'Homer i l'exaltació a través d'ells d'una imatge irreal del que eren en realitat, va portar Atenes a una guerra que no estava preparada per lliurar.

Per la raó que siga, la mentida, doncs, sol ser una mercaderia atractiva per a una part de la població, que prefereix creure en coses que no són certes a acceptar el que està vivint. I durant la pandèmia això ha estat també així. Tots hem viscut amb molta angoixa la difusió exagerada de teories falses, i en alguns casos molt perilloses, que han portat gent a creure que els metges cobren per declarar morts per COVID, que hi ha cures miraculoses o que estem manipulats per un govern secret universal que es dedica a inocular xips en la nostra sang amb cada dosi dels vaccins.

2. LA CONNEXIÓ PER LES XARXES SOCIALS COM A ACCELERADOR

Al costat d'aquest aspecte, però, n'hem viscut un altre d'extraordinàriament positiu, que ha estat observar de quina manera s'ha accelerat la difusió del coneixement i la lluita contra la pandèmia, precisament fent servir les xarxes socials.

És especialment remarcable l'esforç fet per la comunitat científica per aconseguir aturar el virus fabricant un vaccí, una autèntica epopeia intel·lectual que es va aconseguir pràcticament en nou mesos. I, si això va ser així, una de les causes cal anar a cercar-la en el fet que es va establir una comunicació horitzontal amb la participació de milers d'investigadors de tot el món que, més enllà de la seua afiliació concreta, van compartir la informació que tenien a l'abast, accelerant d'una manera mai vista abans el procés d'identificació, documentació i contenció del virus.

Aquesta tasca va ser un dels exemples fins avui més reeixits de *crowdsourcing*, la tècnica que Jeff Howe, que va encunyar la paraula, va definir dient que implicava

«una convocatòria oberta per reunir la gent més apta per fer tasques que puga contribuir aportant al conjunt les idees més fresques i rellevants».

Gisaid.org, Nextstrain.org o Kaggle.org, amb enormes biblioteques creades sobre el coronavirus pràcticament en temps real, amb els seus gràfics i càlculs han estat essencials per entendre a què ens enfrontàvem, al mateix temps que han estat una font de constants interaccions.

També s'han fet servir les xarxes socials i les *apps* per recopilar dades que ajudaven a entendre millor la pandèmia. L'aplicació C-19 Symptom Tracker del King's College de Londres va ser fonamental, per exemple, per entendre que la pèrdua de l'olfacte i el gust era una de les conseqüències de la COVID.

Aquests projectes de fer servir les dades dels mòbils per ajudar a entendre millor la pandèmia han acabat consolidant el que Mohammed Ali al-Garadi ha anomenat infodemiologia (epidemiologia de la informació) i infovigilància, tècniques que impliquen l'anàlisi de les dades en línia per detectar brots, en aquest cas de la Covid, però també d'altres malalties, en terminis molt més curts de temps que no ho permeten els sistemes tradicionals de vigilància.

Així doncs, i en resum, podem dir que la pandèmia ha posat en relleu tant la cara positiva com la negativa de l'ús generalitzat per part de la població de les xarxes socials i, al mateix temps, ha demostrat que les xarxes socials són imprescindibles per entendre el món on vivim.